

prof. dr hab. Małgorzata Lipowska
Instytut Psychologii, Uniwersytet Gdański

Gdańsk, 2023-10-30

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Awruk

pt. *Retrospektywna ocena relacji z rodzicami a obraz ciała u osób w okresie wczesnej dorosłości*

promotor: prof. dr hab. Mieczysław Płopa

Psychologia cielesności to niezmiernie dynamicznie rozwijająca się gałąź psychologii. Warto podkreślić, że chociaż wywodzi się ona z szeroko rozumianej psychologii społecznej, to obecnie gro badań i publikacji z tego obszaru prowadzonych jest z perspektywy psychologii klinicznej czy nawet psychiatrii. Obraz własnego ciała, jako normatywnie pojawiający się element w rozwoju JA, podlega wypaczeniom kulturowym już we wczesnym okresie. Warto podkreślić, że klasyfikacja zaburzeń psychicznych i rozwojowych u najmłodszych (DC 0-5), czyli dzieci w wieku do 5 lat, w kategorii związanej z cielesnością opisuje, aż pięć zaburzeń specyficznych.

Oczywiście najdonioślejsze zmiany, a zarazem problemy z nimi związane, pojawiają się w okresie pubertacji i na etapie wczesnej dorosłości, co związane jest z rolami i zadaniami rozwojowymi.

Coraz większą wagę przykładana się więc do prewencji zaburzeń obrazu własnego ciała, na przykład poprzez zakrojone na szeroką skalę akcje „ciałopozytywności”. Do dyskusji nad problematyką cielesności w ujęciu psychologicznym włącza się mgr Katarzyna Awruk. Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska jest interesującym i zarazem twórczym pomysłem badawczym. Niepodważalną zaletą pracy jest już samo podjęcie się próby, zresztą bardzo udanej, dostarczenia empirycznych dowodów na rolę rodziny i relacji w rodzinie pochodzenia z kształtującym się obrazem ciał młodych osób. Recenzowana praca ma nie tylko walory naukowe, lecz może być źródłem aplikacji do praktyki.

Praca jest obszerna i liczy 184 strony tekstu wraz z załącznikami. Ustosunkuję się zatem do poszczególnych części pracy, a z obowiązku recenzenta nakreślę swoje uwagi krytyczne. Mam nadzieję, że uwagi te przyczynić się mogą do udoskonalenia pracy i oddania jej do druku, np. w formie cyklu artykułów.

Dysertacja składa się ze wstępu, rozdziału teoretycznego, dwóch rozdziałów dotyczących metodologii prowadzonych badań: etapu pilotażowego i właściwego, po których następuje przedstawienie wyników w trzech kolejnych rozdziałach oraz podsumowanie połączone z dyskusją. Na końcu pracy Autorka zamieszcza spis literatury, z której korzystała, a także aneks zawierający arkusze wykorzystanych kwestionariuszy. Taka struktura pracy jest zgodna z wymaganiami i od strony formalnej spełnia standardy stawiane pracom doktorskim o charakterze empirycznym.

W pierwszej kolejności odniosę się do tytułu pracy, który brzmi: *Retrospektywna ocena relacji z rodzicami a obraz ciała u osób w okresie wczesnej dorosłości*. Moim zdaniem – odpowiada on treściom w niej zawartym – jest stylistycznie i metodologicznie prawidłowy. Jednocześnie daje potencjalnemu czytelnikowi wskazówkę – jakiego obszaru eksploracji naukowej dotyczy dysertacja.

Rozdział pierwszy o tytule: **TEORETYCZNE PODSTAWY BADANIA WŁASNEGO**, to de facto cała część teoretyczna pracy, ujęta w trzech podrozdziałach. Pierwszym zadaniem, które postawiła sobie Doktorantka było przeprowadzenie czytelnika przez rozważania na temat obrazu ciała. W tym celu dokonała przeglądu szeregu publikacji, zarówno prezentujących wyniki badań, jak i koncentrujących się na rozważaniach teoretycznych. Rozdział obfituje w wiele zestawień tabelarycznych zawierających definicje z obszaru psychologii cielesności, jak np. schemat ciała czy obraz ciała. Ciekawym zabiegiem było przywołanie definicji w oryginalnej wersji anglojęzycznej i dokonanie autorskich (bardzo udanych) tłumaczeń. Cały rozdział jest bardzo ciekawy, rozważania teoretyczne pogłębione, a mgr Awruk stawia sobie już na tym etapie bardzo ambitny cel „...”wyprowadzenie” autorskiej definicji obrazu ciała wraz z zaprezentowaniem teoretycznego modelu rodzicielskich uwarunkowań obrazu ciała...”(s. 6). Tym bardziej zaskakuje fakt marginalnego potraktowania prac profesora Thomasa Casha, założyciela najbardziej prestiżowego czasopisma z obszaru nauk o cielesności, czyli *Body Image*. Doktorantka przywołuje wprawdzie jedną z wcześniejszych definicji obrazu ciała autorstwa Casha, ale czyni to „z drugiej ręki” i co bardzo zaskakujące, wcale nie odwołuje się do dwutomowej pracy *Encyclopedia of Body Image and Human Appearance*, wydanej w 2012 roku przez wydawnictwo Elsevier. Uważam, że definicji jest wystarczająco dużo, a cały zespół Centre for Appearance Research z Bristolu wręcz stara się je uporządkować. Mnie osobiście nie przekonuje argumentacja o konieczności tworzenia własnej definicji obrazu ciała, choć doceniam rozmach i odwagę pani magister.

Rozdział drugi **METODOLOGIA BADANIA PILOTAŻOWEGO** zawiera kolejne etapy pracy nad autorskimi narzędziami kwestionariuszowych: *Kwestionariusz Przekonań na Temat Własnego Ciała*,

Skala Emocji Względem Ciała, Kwestionariusz Rodzinnych Przekazów na Temat Ciała, opracowanych na potrzeby badania „właściwego” niniejszej pracy. W rozdziale tym przedstawiono analizy służące doprecyzowaniu struktury narzędzi wraz z analizami dotyczącymi parametrów psychometrycznych poszczególnych kwestionariuszy.

Na docenienie zasługuje stworzenie nowatorskich narzędzi badawczych. Ich właściwości psychometryczne nie budzą wątpliwości, co potwierdzają eksploracyjne analizy czynnikowe. Z pewnością zaś w zmieniającej się ciągle rzeczywistości naukowej, tworzenie nowych metod spotyka się z zainteresowaniem tak naukowców, jak i praktyków. Stworzone narzędzia wpisują się w trend aktualnej eksploracji empirycznej. Warto byłoby zaprezentować, je szerszemu gremium wysyłając oparty o nie artykuł np. do czasopisma *Body Image*.

Moim zdaniem wartościowe jest przeprowadzenie przez Doktorantkę badania pilotażowego, które służyło zaprojektowaniu i psychometrycznemu opracowaniu narzędzi, wykorzystanych następnie w badaniu właściwym. W ramach tego etapu Autorka opracowane trzy wspomniane już wyżej narzędzia, służące kolejno do pomiaru obrazu ciała (*Kwestionariusz Przekonań na Temat Własnego Ciała*), emocji odczuwanych względem własnego ciała (*Skala Emocji Względem Ciała*) oraz rodzinnych przekazów na temat ciała (*Kwestionariusz Rodzinnych Przekazów na Temat Ciała*), co stanowi niezwykle wartościowy aspekt rozprawy doktorskiej.

Rozdział trzeci METODOLOGIA BADANIA WŁASNEGO prezentuje raz jeszcze problematykę badań własnych, metodologiczne podstawy badań wraz z hipotezami. W interesujący sposób uzasadniono dobór grupy badanej, opierając się na modelach podziałów ontogenetycznych. Również hipotezy oparte są o szerokie spektrum badań innych autorów. Ostatecznie Doktorantka sformułowała sześć hipotez bezpośrednio związanych z konstrukcją autorskiego modelu uwarunkowań rodzinnych obrazu ciała.

W kolejnym kroku Pani Magister przybliżyła w bardzo kompetentny sposób, wszystkie wykorzystane w pracy metody. Wątpliwość moją budzą niektóre pytania z Arkusza Danych Osobowych, np. *Czy Twoi rodzice są po rozwodzie?*. Moim zdaniem odpowiedź na to pytanie niewiele wnosi, np. czy to ważne, że teraz, gdy osoba badana jest dorosła, rodzice są/nie są po rozwodzie, a może nigdy nie byli małżeństwem.

W tej części pracy, moje wątpliwości budzi także bardzo duża dysproporcja w liczebności kobiet i mężczyzn w badaniu zasadniczym (odpowiednio: $n = 665$ i $n = 239$) – jak wiemy studenci są grupą bardzo łatwego dostępu, więc Doktorantka mogła powziąć ten trud i przebadac większą liczbę mężczyzn. Dodatkowym argumentem mojego postulatu jest stosunkowa łatwość przeprowadzenie

badania online. Zbędne jest w moim przekonaniu podawanie danych dotyczących zdrowia psychicznego – wiele z tych zmiennych w opisie grupy badanej nie jest potem poddawanych analizie. Cóż czytelnik ma zrobić z taką informacją, że „większość badanych (56.7%) deklaruowała brak jakichkolwiek problemów natury psychologicznej”? – czyli prawie połowa z badanych studentów boryka się z problemami natury psychologicznej. Wiele z nich, które wymienia Doktorantka (np. choroba afektywna dwubiegunowa, zespół lęku uogólnionego, depresja, czy zaburzenia nerwicowe), może sprawiać, że należy się zastanowić co do wiarygodności przedstawianych wyników. Z pewnością osoby dotknięte dysmorfia nie będą stanowiły wiarygodnego źródła informacji i wyników w *Kwestionariuszu Przekonań na temat Własnego Ciała*.

W kolejnych trzech rozdziałach Doktorantka prezentuje wyniki badań własnych. W pierwszej kolejności (rozdział czwarty) przeanalizowała jakie przekonania i emocje względem własnego ciała deklarują osoby w okresie wczesnej dorosłości oraz zaproponowała typologię obrazu ciała. W rozdziale piątym główny nacisk położony został na analizę percepcji postaw i przekazów rodzicielskich na temat ciała. Zaś związki pomiędzy czynnikami rodzinnymi a obrazem ciała zaprezentowano w rozdziale szóstym. Te trzy rozdziały przyjmują formę raportu z badań i zawierają głównie dane bez specjalnej interpretacji merytorycznej. Metody analizy statystycznej są dobrane prawidłowo, choć nieco brakuje mi wprowadzenia, co do słuszności wyboru takich, a nie innych statystyk. Poza tym Doktorantka przeprowadza swoje analizy bardzo czytelnie i konsekwentnie – podaje wszystkie możliwe wyniki. Dobór metod statystycznych jest trafny, co świadczy o rozumieniu przez doktorantkę procesu przeprowadzania procedury badań. Analizy są przygotowane starannie w oparciu nie tylko o statystyki podstawowe – Doktorantka sięga po metody zaawansowane. Wykorzystała z pewnością rzetelny program statystyczny, choć nie podaje jego nazwy.

Autorka w celu wyodrębnienia profili przekonań dotyczących ciała i emocji względem ciała wśród kobiet i mężczyzn przeprowadziła analizę skupień metodą k-średnich. Zabieg jest metodologicznie poprawny, lecz zadaję sobie pytanie o jego celowość. W moim przekonaniu doskonale przeprowadzone analizy współzależności są wystarczające.

Ostatnim elementem pracy jest INTERPRETACJA I DYSKUSJA, gdzie Autorka jeszcze raz uwypukliła najistotniejsze wyniki uzyskanych badań, dokonała ich skrótowej syntezy, a także wskazała na ich wartość responsywną. Doktorantka prowadzi prawdziwą dyskusję, gdzie swoje wyniki porównuje do prac innych autorów – nierzadko z nimi polemizując. Dyskusja jest dojrzała i świadczy o dobrej znajomości tematu

Najciekawszym fragmentem DYSKUSJI są moim zdaniem odwołania do, i interpretacje autorskiego modelu międzypokoleniowej transmisji obrazu ciała. Moim zdaniem KONIECZNIE należy te fragmenty scalić i opublikować w czasopiśmie branżowym. Szczególnie interesujące są uzyskane różnice w oddziaływaniu matki i ojca na dzieci w tym zakresie.

Uwaga krytyczną jaką mam do dyskusji, a może raczej postulat, to aby odejść od „języka statystyki” w kierunku „języka psychologii” – statystkę warto zakończyć w rozdziałach prezentujących wyniki badań. Doktorantka świadoma jest ograniczeń badań własnych, wskazując jednocześnie kierunki dalszych dociekań. W razie przygotowywania pracy do druku (do czego zachęcam po raz kolejny) w formie artykułów, konieczne jest gruntowne uporządkowanie zapisu statystycznego wyników, np. zgodnie z wymaganiami APA-7.

W podsumowaniu recenzji pragnę stwierdzić, że wartość merytoryczną rozprawy oceniam wysoko. Badania mają charakter oryginalny, a podjęty problem ma znaczącą wartość poznawczą. Praca napisana jest adekwatnym językiem naukowym, a wyniki przedstawione bardzo czytelnie i szczegółowo – co stanowi wartość dla każdego czytelnika, a recenzenta szczególnie. Uwagi krytyczne przedstawione w recenzji nie umniejszają walorów ocenianej dysertacji, a stanowią jedynie propozycje zmian w przypadku przygotowania publikacji, np. w formie artykułów.

Przedstawiona do recenzji praca doktorska dowodzi bardzo dobrego przygotowania Doktorantki pod względem zarówno teoretycznym, jak i metodologicznym, co świadczy o jej umiejętnościach planowania i prowadzenia badań naukowych w zakresie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia.

Reasumując stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska mgr Katarzyny Awruk, przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Mieczysława Plopy, spełnia warunki określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* i wnioskuję o dopuszczenie mgr Katarzyny Awruk do dalszych etapów przewodu doktorskiego.